

BEYNELMİLEL İÇTİMAİYAT KONGRESİ VE İNTİBALARIM

Müellif: MUSLİHİDDİN ADİL TAYLAN^a

Transkripsiyon: EMİNE ÖZTÜRK^b

Öz

Aşağıdaki metin 9-16 Ekim 1921 tarihinde İtalya'nın Torino şehrinde gerçekleştirilen Beynelmîlel İctimaiyat Kongresi yani I. Uluslararası Dünya Sosyoloji Kongresi üzerine Muslihiddin Adil Taylan tarafından kaleme alınan sosyoloji kongresi hakkında müellifin izlenimlerinden ve toplantıda tartışılan metinlerden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası, Sosyoloji, Kongre, Muslihiddin Adil

INTERNATIONAL SOCIOLOGY CONGRESS AND MY IMPRESSIONS

Abstract

The following text consists of the impressions of the authors on the sociology congress held by Muslihiddin Adil Taylan on the 1st International Congress of International Sociology, held in Turin, Italy, on 9-16 October 1921 and texts discussed at the meeting.

Key Words: International, Sociology, Congress, Muslihiddin Adil

1. (II. Kısım) Tahrip Olunan Yerlerin İmarı ve Beynelmîlel Tesanüt

Cemiyet-i beşeriye, efradı tekessur etmiş bir ailedir. Bu ailenin, bütün fertleri arasında hakiki teavün olmayınca, devamlı bir sulh mümkün olamaz; beynelmîlel tesanüt bir eser-i şefkat değil, menafi-i müşterike fikrine müstenit içtimai bir vazifedir. Hiçbir millet diğer milletlerin maddi ve manevi muavenetinden müstağni bir halde yaşayamaz.

Bilhassa harb-ı umumiden sonra, galip-mağlup, birçok memleketlerde baştan başa tahrip edilmiş, mübeddel-i rimad olmuş şehirlerin, köylerin yekten inşası, bilumum medeni milletlere teveccüh eden ulvi ve müşterek bir vazife halini almıştır. Ancak böyle umumi bir tesanütle ki, sinesinde kin ve intikam tohumları besleyen menatıkta, yeniden tesis-i muvalat mümkün olabilecektir.

İşte kongre harap olan, yerlerin imarı meselesinde bu fikirlerden mülhem olmuştur. Bu meselenin müzakeresi esnasında bize taalluk eden şayan-ı dikkat bir hadiseyi şuraya kayd ve işaret etmek istiyorum:

^a Darülfünun Hukuk İdaresi Müderrisi, Esbak Maarif Müfettişi İstanbul, Matbaya-ı Amire, 1338-1341.

^b Prof. Dr., Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi [ozturkemine25@gmail.com]
Çalışmadaki katkılarından dolayı değerli öğrencilerim Adem Erdoğan, Gökhan Hancı, Halil İbrahim Öztürkci'ye medyun-u şükranım.

“Kongreye iştirak eden, Ermenistan’ın Roma sefiri mösyö “Varanadyan” ekalliyetler, meselesi hakkında heyeti umumiyeye verdiği takirde Ermenistan’ın caniyanebir programa tevfikân tahrip ve takriben bir milyon Ermeni’nin -kadın ve çocuklar da istisna edilmeksizin-başbozuk asker ve Türk ahali tarafından katl ve imha edildiğini zikr eylediği gibi bu tavrı izahen şu sözleri de söylemiştir:

“Ermenistan’da (Türkiye’nin ermeni sakin olan vilayetlerinde) tahrip ve imha keyfiyeti hiçbir sebebi askeriye müstenit olmaksızın ve münhasıran müstakil bir Ermenistan teşkiline mani olmak fikriyle, harp zamanında idareyi deruhte eden hükümet tarafından evvelce tespit olunmuş bir programa tevfikân icra edilmiştir. Bu mezalim yalnız itilaf memleketlerinde v bitaraf milletlerde değil, Türkiye’nin müttefiki olan Almanya’da bile bir hiss-i nefret ve tegbih uyandırmıştır. 1910 ve 1916 seneleri zarfında, bu faciaya mani olamayan Almanya, bu hareket-i vahşiyaneyi tegbih etmek için bir vesile ittihaz etmez istiyordu. İşte birkaç ay evvel yerilen cinayet mahkemesi heyet-i adulenin bu mezalimin başlıca amili olan Talat Paşa’nın katili Ermeni gencin beraetine karar vermesi, Almanya’da beslenen nefreti bariz bir surette ispat eylemiştir.”

“Bir milyon Ermeni kadın ve çocuklar da dâhil olduğu halde tehcir esnasında yollarda başbozuk asker ve ahali tarafından bir sureti vahşiyanedeki katledildi. Ermeni vilayetlerinde Ermeni kavminin asırlardan beri tesis ve ihya ettiği asar ve mebani namına ne varsa hayvanat ve nebatata varana kadar her şey kamilen tahrip ve imha olundu. Bu mezalimi istilzam eden esbabı tahlile girişmeyeceğim. Neslen bade neslin intikal eden ve günleri mazide olan bir zihniyet-i müşterekten bahsetmeyeceğim. Bunlar nazar-ı içtimaiyata müteallikmesaildir. Biz ise burada amelî hareket etmek üzere içtima etmiş bulunuyoruz.”

Bundan sonra mösyö Varanadyan Ermeni mukadderatının garp devletlerince büsbütün ihmal edildiğinden, şikayet etmiş ve Ermenistan’ın imarı için muavenet edilmesini, Cemiyet-i Akvam nezdinde bir imar komisyonunun teşkilini şarkta cereyan etmiş olan hadisat hakkında tahkikat icra edilmesini talep eylemiştir.

Mösyö Varanadyan’ın muhiç bir lisanla söylediği bu sözlerle Türk murahhası itidal ve metanetle şu müdafa da bulunmuştur.¹

“Türk-Ermeni meselesinin tedkiki ve bu babdaki mesuliyetlerin tahrisi, ilmi, bir kongrenin salahiyeti haricindedir. Önegeçen bu mesele etrafında münakaşaya girişmeyi muvafık bulmuyorum. Nitekim dün bir başka vesile ile Alman murahhası muhteremi müderris “Ratgen” ilanı harbin mesuliyetini muhariblerden bir zümreye atfetmek istediği vakit, heyeti muhteremeniz, bu meselenin münakaşası mutemirinsalahiyeti haricinde olduğuna karar vermiştir. Vaziyet aynıdır. Mamafih Ermeni murahhası büyük ve necip

¹ Giordani Legislation Social Mecmuası, C:I, :Sayı:6, s.29-292.

milletime isnatlarda bulunduğu için, ifadelerini vesaikle red ve tekzip ve izay-ı kiramiyi tenvir etmek mecburiyetindeyim:"

Şarkta cereyan etmiş olan müessif hadiselerin kimler tarafından ihdar ve ika edildiğine ve Türkiye'nin tamamıyeti mükemmeliyesi ve alelumum Türk ahali hakkında Ermeni kavmiyetleri tarafından icra edilmiş mezalime eser, resmi ve hususi binlerce vesaik-i cihan efkar-ı umumiyesine arz olunmuştur. Bilhassa "Türk-Ermeni Meselesinin Mahiyeti Hakkında" ünvanı altında intişar eden eser, bu babda tam ve adil bir fikir vermeye kafidir.

Bir nüshasını kitapta tevdi eylediğim bu eserin mütalasını bilhassa rica eylerim. Ben burada heyet-i muhtereminizi işğal etmemek için vesaik-i mevcudeden yalnız birini zikretmekle iktifa edeceğim. Altı sene Erzurum ve Van general konsolosluklarında bulunmuş olan bir Rus generali "General Mayevesky" bir raporunda bakınız; ne suretle idare-i kelim ediyor: (Şarkta vakit vakit zuhur eden ihtilallerin mesuliyeti, daima Türklere ve kısmen Türk hükümetine teveccüh edilmektedir. Halbuki hakkında bu ihtilaller bir Türk tazyikinin akis tesiri değildir. Bilakis Babialı'nın hususat-ı mezhebiye ve milliyede Hristiyanlar'a takip ettiği gayet vasi bir serbestiyetin neticesidir.

Avrupa'nın müdahalesini talep etmek bu sayedeilan-ı istiklal eylemek için her ne pahasına olursa olsun, ihtilaller vücuda getirmek, Türkiye'de sakin Hristiyanların gaye-i amalidir. Türkler yalnız diğer Akvam-ı İslamiye arasında değil, Asyay-ı Suğra'da sakin bütün milletler arasında mümtaz bir unsur teşkil ederler. Rus ve Avrupa matbuatının bir kısım mühimi tarafından Türklere isnad olunan müsavi onların fitratlarında meknuz değildir. Hakikati olduğu gibi söylemek icab ederse, itiraf etmelidir ki, Şark'ta zulüm edenler Müslümanlar değil, fakat Hristiyanlardır.

Türk Murahhası, Harap hükümetinin siyasetini müdafaa bir lahza hatırdan geçirmemiştir. Yalnız şurasını söylemek mecburiyetindeyimki; Türkiye mevcudiyeti mevzu bahis olan müthiş bir harbe girişmiş ve memleketin bütün kuvvasını ve vesaitini muzafferiyetin istihsaline hasretmiş olduğu bir zamanda harici düşmanla birlikte hareket eden dahili bir düşman karşısında bulunmuş ve öyle bir vaziyette her hükümetin bilatereddüt yapacağı bir harekete tevessül; yani Ermenileri harp mıntıkası haricine tehcir etmeğe mecbur olmuştur. Mamafih tehcir esnasında bazı müessif vekayiin hadis olduğuna(meydana geldiğine) bilahire vakıf olan millet, mütarekeyi müteakip mütecasirlerini(kalkışanlarını) pençe-i kanuna teslim etmekte tereddüt etmemiştir.

Şarkta cereyan eden vekayi hakkında tahkikat icrası teklifine gelince: Bu hususta, bi-tarafane tahkikat icrasını arzu etmeyecek bir tek Türk mutasevver değildir. Nitekim Bab-ı Ali'nin 19 Şubat 1919 tarihinde itilaf devletlerine verdiği muhtırada Şark'ta müessif hadiseler meydana verenlerin derece-i mesuliyetini tayin etmek üzere bi-taraf devletlerin murahhaslarından mürekkep bir heyet-i tahkikenin izamını bizzat talep eylediğini heyet-i muhteremelerine tahattür ettirmek istiyorum.

Ermeni murahhasının Türk seciyesi ve zihniyeti hakkında ima etmek istediği ifadata gelince, o sözlere Fransız edip ve tarihşinası meşhur Lamartin'in lisaniyla ve şu sözlerle cevap veriyorum: "Türkler bir ırk ve millet sıfatıyla Şark akvamı arasında birinci mertebeyi ve şayanı hürmet mevki-i ihraz eder. Türk hasleti kavmiyesi yüce ve asil, şecaati nakabil-i tenkid, fedail-i medeniye ve aileviyesi her bi-taraf fikre hürmet ve hayret ilga edecek mahiyettedir. Türkün necabeti(soyluluğu) nasiyesinde(alın yazısında) menkuştur(nakşolunmuştur). Ve bütün hissiyatı alicenabanedir(civanmerdanedir). Türk mutekit ve dindar, kahraman ve fedakâr bir kavimdir.

Türk ırkı insaniyete şeref veren bir ırktır. Bu hakikatlerin gayet samimi bir tarzda izahı aza üzerinde o kadar feyyaz tesirler bırakmıştı ki Mösyö Varanadyan'ın, sözlerimi kesmek üzere ve yermeğe teşebbüs ettiği izahat, şiddetle redde maruz oluyor ve (Türk murahhası müdafaanıza devam ediniz!) sözleri tekrar ediliyordu.

Cevaplarımı ikmal edince, içtima'a riyaset eden Fransız Müderris-i Muhteremi (Blondel): (Türk murahhasının beyanatını pek haklı bulduğunu Türklerin izzeti nefsini rencide edecek tabiratin, ulvi hislerden mülehhem olan bir mütemirin mukarreratında makes bulması icap ettiğini) söyleyerek, Türk murahhasının takrirdeki şu: (vahşiyane bir programa tabian Türk askeri ve ahalisi tarafından kabul ve imha edilen), ibaresinin tayyi hakkındaki teklifini reye vazetmiş ve teklif vakian alkışlarla kabul edilmiştir.

Tahrip olunan yerlerin imarı hakkında kongre şu mukarreratı ittihaz eylemiştir. (Kongre, 1- Harp esnasında harap olan yerlerin yeniden inşasının beynelmilel mahiyette müstacel bir iş olduğunu ve tahrip olunan memleketlerde emr-i imara masruf olan mesaiye, beynelmilel vesait-i mahsusa ile muavenet ve muzaheret edilmesi icap edeceğini; 2- Ve bu hareketin yalnız mesai buhranını izale ve vesaiti-i istihsaliyeyi tekmlil değil, belki bu suretle, senesinde kin ve intikam hisleri besleyen menatıkta, bile tesanüt tahammüllerinin manadar olmasına hizmet eyleyeceğini nazarı dikkate alarak: (1- Kongre cemiyet-i akvamın himayesi altında, (harap olan yerlerin imarı beynelmilel bir federasyon) vücuda getirilmesini temenni eyler. (2-Kongre, Ermenistan'ın nüfus zukurundan nısfından fazlasının kayıp ve şehir ve köylerinden büyük bir kısmının kamilen harap olduğunu, muhtelif mahallelere hicret eden yüzbinlerce Ermeni'nin açlıktan ve sara vb. hastalıklardan telef olduklarını nazar-ı itibara alarak Cemiyet-i Akvamın Ermenistan'ın imarı meselesiyle musariateniştigal v Ermenilerin ihyasını teshil yelmesi için harap olan mahallelerde tahkikat icrası zımmında beynelmilel bir komisyonun teşkilini cemiyetten temenni eyler.

2. Yeni Teşkilat-ı Askeriye ve Millet-i Musliha

Teşkilat-ı Askeriye, Türk ve Tahdid-i Teslihat meseleleri Kongrede uzun münakaşata zemin olmuştur. Orduların ve teslihatın şiddetle aleyhinde bulunan murahhaslar bile meseleyi bugün ve yarın için başka başka tetkik etmek ve ayrı ayrı

hüküm vermek mevkiinde kalmışlardır. Bugün için orduların lüzumunda kanaati umumiye vardı. Avrupa devletlerinin siyasi vaziyetleri itibarıyla, her devlet için derece-i kafiyede kuvvetli ve her ihtimale göre hazırlıklı ve becerikli bir orduya malik olmak mecburiyeti kabul ve tasdik olunuyordu. Yalnız mesarif ve hizmeti askeriye'nin tahdidi emeli pek umumi idi.

Filhakika münakaşa edilebilecek mesele Türk teslihatı değil tahdid-i teslihat meselesi idi. Bu mesele hakkında Rus murahhası Mösyö Biryanchaninov diyordu ki; Türk teslihatından bahsediyorsunuz. Fakat görüyorum ki, her millet Harp bütçelerinin altında seneden seneye biraz daha ezilmektedir. Her devlet yine tepeden turnağa kadar pürsilahdır (tam teşkilatlıdır). Maalesef medeniyet harbi elan zaruri bir hal içtimai olarak telakki ediyor ve insanlar tekamülü elan silahla ve topla ölçmek istiyor.

“Japonlar, bir vakit bütün cihan medeniyetini takdir ve hayretini celp edecek derecede nefis mesnuatı vücuda getirirken biz medeniler onlara vahşi nazarıyla bakıyorduk. Çünkü onların daha topu, tüfeği, zırhlı kruvazörü yoktu. Vaktaki Japonlar süngülerini çıkardılar ve kılıçlarını biletiler ve iki müthiş harpte evvela Çinlilerden sonra Ruslardan iki milyonu mütecaviz nüfusu beşeriye kılıçtan geçirdiler. Bu kanlı hüneri görünce onları vahşiler uddadından çıkardık. Ve medeni hayatın en yüce mevkiine is'ad ettik.

Evet biliyorum ki, bugünkü Türk teslihatı bir hayaldir. Fakat bu hayal hakikate inkılabı mümkün bir hayaldir. Siz hastalığın Türk teslihatı olduğunu zan ediyorsunuz. Maraz değil, arazdır. Araz'ı izale ile uğraşmaktan ise, asıl marazı tedaviye çalışmak daha makuldür. Bu da ancak beynelmillel ihtilafları adalet düsturlarına göre hal edecek bir taraf bir divan-ı aliyenin teşkiline ve divan kararlarının cemiyeti akvam tarafından tenfizine vabestedir.

“Cemiyet-i akvam bu gayeyi temin edecek surette tadil ve ıslah edilmelidir. Cemiyeti Akvamın belli başlı bütün milletleri sinesinde cem etmemiş olmasıdır. Amerika hükümet-i müçtemiası bu cemiyete iştirak etmemiş büyük küçük milletlerden bir kısmı da hariç bırakılmıştır.”

Bu sebeple cemiyet, ihtilafatıdüveliyeye hakemlik vazifesini ifa için lazım olan salahiyetten ve kuvve-i tenfiziyeden mahrumdur. Eğer cemiyeti akvam cihazı tadil olunursa teslihat humaları kendiliğinden sukunet bulur ve her millet yalnız zabıta işleri için muhtaç olduğu derecede silahlanarak fazla kuvvetlerini dağıtır. Efendiler ben, abideimedeniyeti, harb dedikleri yalçın kaya üstünde değil; sulh ve musalemet ovasının ortasında görmek isterim!

Kongre bu mesele hakkında şu kararı ittihaz etmiştir:

(Kongre; Türk teslihatı yahut mesarifat-ı askeriye'nin tahdidi hakkındaki projelerin esbabı atiyedennaşı, amel-inetayice iktiran edemeyeceğine kaildir:

“1-Muhtelif milletlerin vesait-i müdafaları arasında bir tevazen vücuda getirmenin namümkün olması.

2-Bu tarikle kavilere karşı zayıf devletlerin müdafasını temin etmenin gayrı kabil olması.”

“Kongre, akvam arasında muvalatı temin eden teşkiat-ı hukukiyyenin emrine tabi beynelmilel bir kuvve-i askeriye ihdası hakkında seri ve amik icrasının insaniyeti harpten siyanet için eden yegâne ameli çare olduğun kaildir.”

“Kezalik kongre hal-i hazır için bir tedbir-i muvakkat olmak ve aynı zamanda Türk teslihat-ı gayesine vasıl olabilmek için her şeyden evvel her devletin teşkilat-ı askeriyesinde ıslahat icrası suretiyle bu fikri kabule bir muhit ihzar temek lazım olduğun takdir ve şu teminat-ı dermiyan eyler.”

“1-Hizmet-i Askeriye’den hiç değilse bir sene tenzil edilmelidir.

2-Kuvve-i Umumiyyeyi, Nüfus-u Umumiyyenin miktarına ve müdafanın icabatına göre hadd-i asgariye tenzil etmelidir.

3-Teşkilat-ı Askeriyyeye yaradım edebilecek, bilumum müesseseleri ıslah ederek, gençliğin, askerliğe takaddüm eden usul-u terbiyesini tekemmül ettirmelidir.

4-Teslihat-ı berriyye gibi, teslihat-ı bahriyyeyede aynı esasları ve aynı tahdide teşmil etmelidir.”

3. Harp Malulleri Ve Şuheda Eytamı

Her yerde her ferdin en kutsi vazifesi içinde doğduğu, topraklarının üstünde gezdiği, altında yatacağı her gün büyüklüklerini, her saat güzelliklerini takdir ettiği vatanını sevmek, ona karşı hayatının son dakikasına kadar arz-ı hizmet etmektir. Vatana karşı olan muhabbet ve merbutiyyet hiçbir şeyle ölçülemez. Vatani o kadar büyük bir hissi hürmetle, validemizi sevdiğimiz gibi hiçbir fikr-i menfaate tabii olmaksızın, severiz.

Vatan muhabbeti bize, her şeyden evvel onun muhafaza-i mevcudiyeti uğrunda terk-i hayat eden vatandaşların millete yadigar bıraktıkları eytamını, harp meydanlarında çarpışırken vücutlarının bir uzvunu ğaib eden yarım şehitleri, onların refahlarını haya-ı müstakbellerini düşünmeyi emreder.

O itamı ve bu yarım şehitleri bi-hakkın taziz ve tavgir edebilmek için, onlara hayat-ı omuzlarına atılmış, sürüklenecek bir yük gibi değil, vücutlarının cemiyet için lüzumlu ve şerefli bir hatıra seyyar ve şanlı bir abide olduğu fikrini teslim ettirmelidir.

“Renan diyor ki; bir millet efradı ihtiyar ettiği fedakârlıklar, çektiği ıstıraplar ve fenalıklar nispetinde sevişirler. Maziden intikal etmiş bir miras-ı ezvak, istikbalde tatbik edilecek tasavvurat-ı müşterike birlikte keder görmüş, birlikte mesut olmuş, birlikte ümitler beslemiş olmak, efkâr-ı askeriyyenin vücuda getireceği hudutlardan daha çok müessirdir.”

“Bu cihetle her memleket, harp malullerinin ve şüheda eytamının temin ve refahı için, azami fedakârlıklar ihtiyar etmektedir. Bu meseleyi şu ulvi hislerden mülhem olarak tetkik eylemiş olan kongre, mukarrerat-ı atiyeyi ittihaz eylemiştir.”

“Kongre, harbe iştirak etmiş olan bütün milletlerin, atideki esaslar dairesinde hareket etmesini kendileri için bir şeref ve namus borcu addeyler:

1-Malulin-i askeriye'nin derece-i maluliyetlerine göre, kendileri ve aileleri için uygun bir meaş mazhariyeti;

2-Askeri tekaüt maaşının ve bu maaşı bir irad olarak getirebilecek bir sermaye haline ifrağı(haline getirilmesi);

3-Kazalara karşı ameleye temin olunan sigorta ve tazminat esasının harp malullerine de aynen tatbiki,

4- Tekaüt ve eytam ve eramil maaşı tahsisi hakkındaki muamelat kırtasiyenin son derece basit bir şekilde ifrağı ve bunun için hususi bir usulü tahkikiye ihdası;

5- Şüheda eytamının himayesi ve tahsili için mevcut olan gerek devlete gerek vilayete ait bil-umum müesseseler arasında bit tesanüd ve irtibat tesis ve bu müesseselerin en faal ve mahir ellere tevdi ve bu husus için hasseten kadınların faaliyetinden istifade edilmesi.”

4. Mesaiyye Mutallık Mesail

Harbi umumi, erbabı mesaiyyenin ufku tezarini ve medaiyyatını pek ziyade tevsî' etmiştir. Her yerde zaferin istihsali için ihtiyar edilen fedakârlıklarda amelenin büyük bir hassası bulunmak ve harbin bar-ı mesaibi(musibetler) en ziyade müstahdeminin ve işçilerin omuzlarına yüklenmiş olmak itibariyle, top seslerinin sustuğu günden beri, male-i mesail-i bütün devletleri şiddetle alakadar etmiş ve beynelmillel mesai teşkilatı vücuda getirilmesine mecburiyet hissedilmiştir.

İbtidaen Versay muahadesinin on üçüncü kısmında ilan olunan ve müteakiben diğer muahedatta da bir kısım-ı mahsus işgal eden mesai teşkilatı şu gayeleri istihdaf etmektedir:

1-Henüz sekiz saatlik gün veya kırk saatlik haftanın kabul olunmadığı yerlerde bunların kabulü esasının istikmali,

2-Mümkün olduğu halde Pazar gününü ihtiva etmek üzere asgari yirmi dört saat hafta istirahatının kabulü,

3-İşçi tedariki ve işsizliğe karşı mücadele,

4-Uygun bir maaşete kifayet edecek bir ücret tediyesinin taht-ı zamana alınması;

5-Erbab-ı mesainin umumi ve mesleki hastalıklarına ve işten mütevellit kazalara karşı himayesi;

6-Şeyhuhat(Yaşlılık) ve maluliyet(Engellilik)tekaüdiyelerinin(emekli maaşlarının) tayini;

- 7-Memaliki ecnebiyede istihdam olunan işçilerin himaye ve müdafaası;
- 8-Sendikaların serbestisi usulünün kabülü;
- 9-Tedrisatı meslekiye ve fenniyein ihdası;
- 10-Çocukların, reşitlerin, kadınların siyaneti;
- 11-Aynı kıymette iş için bila tefrik cinsiyet aynı ücret te'diyesi esası ;
- 12-Her memlekette şeraiti mesai hakkında tanzim edilecek kanunların o memlekette mukim olan bütün erbabı mesaiye seyyanen tatbiki;
- 13-Her hükümette erbabı mesainin himayesine ait kavanin ve nizamatin hissini tatbikini temin ve murakabe için azası meyanında kadınlarda bulunmak üzere bir heyeti teftişe teşkili;

İşte bu gayeleri temin etmek üzere "beynelmilel heyeti daime" teşkil olunmuştur. Cemiyeti akvamın azayı asliyesi, bir amele parlamentosu mahiyetinde olan bu heyetinde azayı asliyesindedir. Heyet-i daime "konferans" ve "beynelmilel mesai idaresi" namıyla iki uzuvdan müteşekkildir.

Konferans cemiyeti akvama dâhil olan her devletin dörder murahhasından mürekkeptir. Bu dört murahhastan ikisi hükümet tarafından ve diğer ikisi bu hükümetin tabiiyetinde işçi istihdam eden sermayedarlar ile işçiler tarafından intihab olunur. Konferans ihtiyaç hâsıl oldukça, fakat la akıl senede bir defa akdi içtima eder. İçtimalar cemiyeti akvamın merkezinde yahut azanın sülüsünün ekseriyetiyle kararlaştırılan herhangi bir mahalde akd olunur. Konferans, balada işaret olunan gayeleri temin edecek tedabir ve esasat-ı takrir ve tespit etmek vazifesiyle mükelleftir.

"Beynelmilel mesai idaresi" meclisi idarenin nazaratı ve bu meclis tarafından müntehab bir müdürün idaresi altındadır. Bu meclis, on ikisi hükümetlerini temsil eden aza, altısı sermayedarları temsil eden konferans murahhasları tarafından müntehab aza, altısı işçileri temsil eden konferans murahhasları tarafından intihab edilen aza olmak üzere yirmi dört kişiden mürekkeptir. Azalık müddeti üç senedir.

Beynelmilel mesai idaresinin vazifesi, işçilerin tarzı mesaisi hakkında beynelmilel vad olunacak nizamata müteallik malumatı cemi ve telfiki(birleştirilmesi), bilhassa beynelmilel mukavelatı ahkaminca konferansa arzı iktiza eden mesailin tetkiki, konferans tarafından lüzum görülen kaffe-i tahkikatının icrası ve konferans ruznamelerinin ihdârı hususlarından ibarettir.

Şu izahat, mesai mesailine atfedilmiş olan ehemmiyet-i iraseye kifayet eder, kongre bu nukatı nazarı dikkate alarak bu mesaili üç kısma tefrik ve her biri hakkında ayrı ayrı kararlar ittihaz eylemiştir:

1-Mesai Kanunları Ve Sai İle Sermaye Arasındaki Münasebat

"1-Versay muahdesininin 13. kısmıyla ilan olunan mesai ahitname-i beynelmileli, bir beynemilel parlamento ihdası ve amelenin hukuki beynelmilliyesini bilumum akvamın

irade-i müşterekesiyle temin etmek suretiyle, sai ile sermaye arasındaki münasebatta yeni bir devir küşat eylemiştir(yeni bir çığır açmıştır).

2-Cemiyeti akvam tarafından tesis edilen beynelmillel mesai konferansı ile, beynelmillel mesai idaresi cihan efkar-ı umumiyesinde bir istinatgâh bulamadığı takdirde tamamıyla ikamete mahkum olacaktır. Binaenaleyh sulh ve müsalem ve içtimai adalet taraftarları sanat, ticaret ve ziraat sahasında çalışan erbabı mesaiye, insani ve adil şeraiti say temini maksadıyla “mesai teşkilatı daimesi” nin faaliyetine her yerde müzahir olmalıdırlar.

2-Sai Hakkında İlmi Tetkikat

Kongre, ulum-u iktisadiye ve siyasiye meyanında, sai ve amele ve erbabı mesaiyye mutaallık malumatı fenniyyetiflik ve bunları mültezim bir usul tahtına vaz edecek bir “ilmi mesai” vücuda getirilmek suretiyle, mesai kanunlarının ihdarında ilmin nüfuzunu temin eylemeyi zaruri addeyler.

3-Mesai Ahidnamesinde Tadilat

Kongre; cemiyeti akvam tarafından vücuda getirilen (mesai teşkilatı daimesi) müessesenin temin eylediği menafiin elyevm gayr-i munkerin bulunduğunu; ve bu teşkilattan azami istifade etmek için, gerek bizzat cemiyet-i akvamın faaliyetiyle, gerek cemiyet azasından olan her devletin mesai-i mahsusasıyla, onu ikmal ve faaliyetini ahenktar kılmanın adalet-i içtimaiyyenin ve sulh-i cihanın icabat-ı meşruasına daha ziyade tevafuk edeceğini nazar-ı dikkate alarak şu temennileri sardeyler:

1-Versay muahedesinin mesai-i ahidname-i beynelmilleline müteallık 389. Maddesi, mecliste hükümetlerle müstahdimin ve amele tarafından aynı miktarda murahhas bulundurulması esasına göre ve 293. Maddesi, üç zümre ekalliyetlerinin temsil edilebilmesini temin edecek tarzda ve 402. Maddesi metninde mezkûr olan sülûsan ekseriyet yerine ekseriyet-i adiyeninkabuü suretiyle tadil edilmelidir.

2-405. madde, bazı memleketlerin icabat-ı hukukasına nazaran umumi mahiyeti haiz mukavelatın ilgasına dair olan projeler, o memleket hükümetlerinin resmi raporlarıyla ve müstahdimin ve amele konfederasyonlarının raporları tetkik edildikten sonra kabul ve tetkikatın daimi bir komisyon tarafından icar edilmesi esasına göre tadil olunmalıdır.

3-422. madde mesai teşkilat-ı daimesine müteallık tadilatda beynelmillel mesai konferansını ekseriyeti adiyesi kararıyla icra olunabilmesi esasına tevfiyen, tadil olunmalıdır.

“Kongre, Versay muahedesıyla tesis olunan beynelmillel mesai teşkilatının zirai mesaide tetkike selahiyettar olduğuna kani bulunduğundan şu temenniye dermeyan eyler: Ziraatteyevi saat-i mesainin, mesai-i ziraiyyenin tatbik edildiği mahallerin şerait-i hukukiyesine göre tayin edilmesi kayd-ı ihtiraziyesi altında olarak Salifu’z-zikr Mesai teşkilatında ziraate aynı sanaiye bahşedilmiş olan mevki-i temin etmelidir.

Kongre, şu teminleri de serdeyler: muhacirlerin hicret ve tevdin ettiği en büyük merakizde bulunan sefaretler maiyetine birer mesai ataşesi memur edilmeli ve buralarda mesai konsoloshaneleri tesis olunmalıdır.

Saniyen – hayatı mesaiyi murakabe etmek üzere beynelmilel bir heyet teftişe teşkil edilmelidir.

Salisen- (mesai ahitnamesine tevfi ken) bil umum amele ve müstahdemine, tatbikatında bir güne tehdi de maruz olamayan bir sendika hakkı mefhumunu telkin edebilmek maksadıyla her memlekette sendika teşkilatının ve bu bap tapropaganda icrasının serbestiyesini temin eylemelidir. Mamafih kongre, beyneldüvel sendika teşkili hakkının, her devletin memurun kanunlarıyla muayyen olan kuyuda irasihulul edemeyeceği kanaatindedir.

5. İçtimai Sigortalar

Mesai teşkilatının bir mühim gayesi de erbabı mesaiye-i atiyesinden emin bir vaz-a ilka edebilmektir. Yevmi cedit, rızkı cedit geçinen amele, her gün, her saat hayatını tehdid eden mehalike karşı mücehhez bulunmayı, maişetinin temin edilmesini ister. Hastalık, vefat, şeyhuhat, maluliyet, kazalar, istihsalatın tadili gibi ahvale karşı mücehhez olmayan amele veya ailesi için tam bir sükûn ve refah kabil olamaz.

Filhakika, mesela hastalığa karşı, imalathanelerin hıfzısıhhaya muvafik bir tarzda inşası ve amelenin kavaid-i sıhhiyeye riayeti gibi bazı tedabirin ittihazı, kafi bir teminat teşkil edemez. Bu tedbirler, ne hastalığa, nede mevte büstbütün mani olabilir. Kazaların men-i vuku-u için hükümetçe ittihaz olunan tadabiri idareye ve maniada tam bir teminat olamaz. İktisadi buhranlarda amelenin işsiz kalmasına karşı belediyeler ve hayırperver cemiyetler tarafından gösterilen ihtimamlarda, işsizlikten mütevellit sefaleti tehvin edemez. Bütün şu mehalike karşı en ciddi tedbir içtima-i sigortalardır.

Bu sigortalar, eğer amele arasında muavenet-i mütekabele şirketi suretinde teşkil etmiş ise ameleyi tedavi etmeyi fabrikadan alamadan yevmiyenin nisfı derecesinde kendine bir ücret vermeyi, vefat ederse onun teçhiz ve tekfinine bakmayı, ailesine maaş tahsis eylemeyi, ve alelade sigorta şirketi mahiyetinde ise tazminat idasını taahhüt eyler ve bu nevi sigortalarda sigorta ücretinin bir kısmı amele, bir kısmı sermayedar tarafından tesviye olunur. Almanya da bu usul caridir.

Sinn-i şeyhuhatta vasıl olan amelenin hayatını ve ailesinin maişetini temin eden sigortalarda sigorta ücretinin tesviyesinde hükümet veya sermayedar tarafından muavenette bulunulur. Almanya'da ihtiyarlığa karşı sigorta mecburidir. İngiltere bu hususta mecburi sigorta kabul etmemiş, fakat ihtiyar olup ta vasita-i maişete malik olmayan ameleye tekaüt maaşı bağlanması esasını kabul eylemiştir. Kazalara karşı sigortalarda da ekser memleketlerde bir kısım sigorta ücretinin sermayedar tarafından

tesviyesi yahut kaza vukuunda sermayedarın tazminat ihdası mecburiyet-i esası kabul olunmuştur. En az taammüm eden sigorta, işsizliğe karşı olan sigortalardır.

Kongre, içtimai sigortaların taammümünü, beynelmillel tesanütün en mühim şartı olarak telakki etmiş ve şu kararları ittihaz eylemiştir:

Kongre içtimai sigortaların hastalığa, kazalara, şeyhuhata, maluliyete, işsizliğe karşı sigorta taammümünü, siyaseti içtimaiye-i beynelmilliyenin usulünü idada pek ziyade medar olacağını nazarı dikkate alarak beynelmillel daimi muhaceret komisyonu tarafından ağustos zarfında Cenevre'de ittihaz olunan mukarrerata iştirak eyler.

Kongre beynelmillel mesai idaresi tarafından, beynelmillel konferansın nazarı tetkikine arz edilmek üzere, muhtelif memleketlerin şeraiti hususiyesini nazarı dikkate alarak bilumum devletler veya muhtelif devlet zümreleri arasında imkânın müsaade ettiği derecede içtimai sigortalara mütedair yek nesak kanunlar vaz-ını istihdaf eden bir tedbi-i icra edilmesi hakkında, maralezkir komisyonun ittihaz eylediği kararı teyit eyler.

Kongre müsavi muamele icrasına dair kavanini mahsusa tanzim edilmemiş memleketlerle münasip mukaveleler akt edilerek hariçten gelip tevdin eden amele ile bunların varislerinin imkânın müsaade ettiği mukayesede tamamen yerli amele gibi muamele görebilmesinin teminini temenni eyler.

Kongre vaz-ı kanunlar tarafından erbabı mesai için kabul edilmiş olan himayenin tehdidi ve tenkisi kabil olamayacağını mübeyyin mesai ahitnamesinin 405. maddesi ahkamına her devletin dahili siyasetinde hürmet edilmesini temenni eyler.

6. Muhaceret Meselesi

Medeni bir memleket ahalisinin diğer medeni bir memlekete hicret etmesinin esbabı muhtelifdir. Halen muhacereti tevlit eden en mühim amil, amele yevmiyesinin uygun bir maişete kâfi gelmemesidir. Ezcümle İtalya'dan Amerika'ya vuku bulan hicretin sebebi budur. Erbabı mesai saylerinin, vatan-ı asliyeden ziyade müsmir olduğunu görüyor ve oraya şitab ediyorlar(yöneliyorlar).

Muhaceret hem muhacerete müsaade eden hem de muhacir kabul eden memleketler için iktisadi menfaatleri müstelzimidir. Nüfusu seneden seneye tezayüt eden bir memlekette hicret muhacirinin say ve amellerinden daha vasi surette istifade eylemelerini mucip olduğu gibi bu suretle fazla nüfusun diğer bir memlekete nakil eylemesi suretiyle, vatan-ı asliyede kalanlar için de refah ve saadeti temin eyler. Diğer taraftan menabi-i tabiiyesini işletmek için, dahildeki bab-ı mesaiden başka bir çok işçilere muhtaç olan memlekette muhacir kabul etmek suretiyle hayat-ı iktisadiyyesini tekmil ettirir. Bugün sinesine daha milyonlarca nüfus alarak onları mesuden yaşatabilecek vasi araziye pek zengin menabi-i tabiiyeye mazhar olan Amerika muhacir kabul etmek suretiyle memleketine nihayetsiz bir feyz ve refah bahş eylemiştir. Mamafih muhaceretin mufid olması için nazar-ı dikkate alınması icab eden nukat-ı esasiye vardır:

1-Muhacir kabul eden memleket hakikaten erbabı mesaiye muhtaç olmalıdır.

2-Muhacirletr maddi ve manevi bir sermayeyi haiz bulunmalıdır. Fakir ve sefillerden mürekkep bir halk kitlesi, muhacir kabul eden memleket için bir seyyil-i mesaibden başka bir şey olamaz.

3-Muahcirler, rekabet tesiriyle memleketin ahali-i asliyyesini ezmemelidir. Nitekim Japon ve Avrupa amelesinin, Amerika amelesinden daha az ücretle çalışarak yerli ameleye rekabet ettiğini gören Amerika, muhacir kabulü hakkında müşkilat-ı i'kaina başlamıştır.

4-Muhaceret esbabı siyasiye ve mezhebiyyeden mütevellit olmamalıdır. Muahceret meselesinde hükümetlerin tamamen bi-taraf kalmaları hakkındaki eski meslek-i iktisadi bugün tamamen terk edilmiştir.

Vakıan hakk-ı hicret, medeni milletlerce hürriyeti şahsiye cümlesinde ad edilmektedir. Mamafih, bu hakkın istimali dolayısıyla, halkın bir takım menfaatperestlerin iğfalatına karşı muhafazası da hükümete mutahtem vezaifedendir. Bu cihetle hükümetler, hakk-ı hicreti tasdik etmekle beraber, teb'alarını , hicreti teşvik eden bazı şirketlerin iğfalkar neşriyatına karşı himaye eyleyecek kavanin ve nizamatvaz'ına mecburiyet görmüştür.

Bir de hakk-ı hicret mutlak bir hak tevdini icap etmez. Devletler ülkelerinde tevdini bazı şeraite tabi kılabilirdikleri gibi, bunu büsbütün men etmeye de muktedirlerdir. Bugün medeni milletlerin ekserisinde hicrete büyük bir temayül görülmekte olduğu için, devletler muhacirinin vaziyeti hukukiyelerini muahedeti mahsusa ile tanzime mecbur olmuşlardır. İşte kongre, bu iktisadi mülhazalardan hukuki desatirden mülhem olarak muhacerat meselesi şu mukarreratı ittihaz eylemiştir:

Kongre, 1- Vasi mukayesede hicret eden milletlerin, ekseriyetle , ifratına saha-i istihsal olacak müstemlekelerden mahrum olduğunu; 2- muhaciratın beynelmilel tensik ve tanziminin, işsizliğe karşı mücadele ve cihanın menabi-i tabiyesini nem'adar edebilmek için büyük bir faydayı istilzam edeceğini; 3-muhaciratın ve bilhassa harbin haşeratından mütevellit mecburi hicretin fahişi teshil ve diğer ittimai emrazı tevlit eylediğini nazarı dikkate alarak şu temmenileriserd eyleyler:

1-Nüfusu nispeten keşif bulunan ve mesaisini hariçte daha müessir surette kıymettar edecek olan memleketlerdeki muhaceret cereyanlarına, tesanüt beynelmilel fikrinin tekamülü nokta-i nazırından müşkülata ika edilmemelidir.

2-Ya doğrudan doğruya hükümetler yahut cemiyeti akvamın himaye ve nezareti altında hususi cemiyetler tarafından idare edilmekte olan kadın ve genç ve kızların himayesine müteallik teşkilatı beynelmileliye, henüz cemiyeti akvama dahil olmayan memleketlerde dahil olduğu halde her yerde mazharı teşvik ve müzaheret olmalıdır.

7. İktisadî İctimai Mesailin Halinde Kadın

Harp esnasında, cephe gerisindeki boşlukları dolduran kadın sanayinin her safhasında ihraz eylediği muvaffakiyetlerden sonra kıymet ve meziyeti cinsiyesini daha iyi anlamış ve asırlardan beri kendisinden esirgenen hukuku tabiiyesini istirdat için yeniden mücadelelere başlamıştır. Bu itibar ile kadın meselesi beynelmillel bir mahiyet kesp etmiş ve ilmi kongreler için mühim bir tetkik zemini olmuştur. Kadınların talep ettiği hukukun başlıcalarını tespit etmek mümkündür.

1-Mecalise iştirak etmek, intihab etmek ve olunmak hakkı.

2-Kadının, erkeğin tabi olduğu şerait dairesinde bilimum mesalik ve sanayiye intisabı hakkı.

3-Aynı iş için Bila tefrik cinsiyeti müsavi ücret idası.

4-Rabita-i zevciyete riayet emrinde zevcin arasında tam bir müsavat.

5-Bey ve şir'a, tasrifi emlak gibi muamelatı medeniyede müteehhil kadının istiklali.

6-Kadının ve hususiyle müteehhil kadının hukuk-u irsiyesinin tezyidi.

7-Evlat üzerinde baba gibi ananın da hukukunun tasdiki ve aile meclislerin de haiz rey olması.

8-Bazı memalikte kadının hak şehadeti.

9-Kadın amelenin himayesi.

10-Bazı memleketlerde kadına gayri meşru çocuğu için tahri-i ebvet hakkı verilmesi.

Kongrede, kadının talep ettiği hukuk ve harpten sonraki iktisadî- ictimai mesailin halinde ifa edeceği rol tetkik edilirken aza, leh ve aleyhte olmak üzere iki zümreye ayrılmış ad olunabilirdi. – Çok samimi olmak için söyleyeyim –en güzide kadın azadan iki üçünü de ihtiva eden birinci zümre, kadının ictimai hayattaki muvaffakını aile hayatına münhasır görmüş ve onun siyasi hayata iştirakine şiddetle muarız olmuştur. Cenevre hukuk medresesi reisi müderrisi [tanduri] ile İtalya'nın münevver kadınlarından senyoraUselela'nın sözlerini bu zümrenin zübde-i efkârı olarak arz edebilirim. Müderris [Tanduri] diyordu ki:

(Ben kadının, aile ocağının aşıyan şefkatinin haricinde yaşamasını isteyenlerden değilim. İctimai hayatın nihayetsiz tufanlarına kapılarak meçhul vadilere doğru sürüklenen kadın, ruhunda bütün bedi-i heyecanları kaybetmiş bir kadındır. Yarın ki nesli uyutan beşiği sessiz ve ninnisiz bırakarak medeniyetin vadettiği yoksun sandalyelerin ümitli rüyasına koşan kadın arkasında kendisi için gözyaşları döken ne acıklı yetimler bıraktığına vakıf mıdır? Kadının bugün gitmek istediği yolda beş bin yıllık insanîyetin hicran ve ızdırapları yaşıyor. Kadın bu yolda giderken asıl analık vazifesine hakiki hayata ve nura giden doğru yoldan uzaklaşmış oluyor. Saadet uçağının harareti sakafında aramayı, istikbali idare edecek yavruları müşfik ve samimi elleriyle okşamayı bilen kadındır ki, yüksek nasiyesiyle yarın ki tesellik huzuruna çıkacaktır.)

Senyora Uselela da şu tarzda idare-i kelim ediyordu. Tabiatı galebe aklımın ermediği fütuhatındır. Kadınların erkekler gibi aynı mesalike suluk etmesini tavsiyeden, Allah beni muhafaza etsin! Kadın, ordulara kumanda tevzi adalet, halk huzurunda iradı nutuk için yaratılmamıştır. Tabiat bu meşakkatli ve ciddi vezaif için icap eden evsafi, kuvveti, sesi, sarsılmaz iradeyi belagati siyasiyenin meşhurane savletlerini kendisinden diri etmiştir.

Kadına bütün istediklerini vermeyi iltizam eden ikinci zümrenin mutaalatına tercüman olmak için devren darülfünunu müderrislerinden (Kozantini) ile rayihşitağ azasından madam (AdolSchroiber)in sözlerini nakledeceğim: Müderris Kozantini şu fikirleri serd ediyordu: (Hayatta kadının mevki; erkeğin tapanı başında bulunmaktadır. Bir cemiyetin bir nısfını bir takım hukuka mazhar edipte diğer nısfını bundan mahrum bırakmak doğru olamaz. Yarın ki kadın hukukundan, vazifesinden vebal netice mesuliyetinden emin olan kadındır. Kadının şu veya bu erkek kadar ifa edememesi, ona verilen terbiyenin tesiridir. Kadını erkeğin şeraiti terbiyesine, erkeğe sarf olunan itina ye mazhar ediniz, bakınız, onlarda kendi aralarında hukuki şinaslar, tabipler hakimler yetiştiremezler mi? Kadını hayatı siyasiyeden uzak bulundurmamak cemiyetin menafiine muhaliftir. İntihap meselesi bir kabiliyet meselesi değil bir menfaat meselesidir. Bir memleketin hayatıyla kadında erkek kadar alakadardır. Madam (Schroiber) de diyordu ki:

(Kadın meselesi bir cinsiyet meselesi değil, bir insaniyet meselesidir. Hayatta hukuken ve vazifeten müsavat vardır. İşte beş bin senedir cihanı erkekler idare ettiler. Ve nihayet bize böyle müthiş bir harbi hediye verdiler. Şimdi bir kerede bizi tecrübe ediniz. Bakınız, biz beşeriyete nasıl bir sulh getirebileceğiz?)

Kadın meselesi münakaşa olunurken, şark kadınları da mevzu bahis olmuştu. Bilhassa kadın azayı en ziyade alakadar eden, Türk hanımlarının vaziyeti hazırası ve taaddüdü zevcat meselesiydi. Onların ale'l-umum şark hakkındaki yanlış fikirleri bilhassa hanemize taalluk eden cidden elim bir mahiyet arz ediyordu... söz aldım, ve; (bugün garp kadınlarının talep ettikleri hukukun bir kısmı muhimmini, İslamiyet'in bin üç yüz sene evvel İslam hanımlarına temin eylemiş olduğunu söylersem hayret etmemelerini ve sıdk-ı ifademe itimat etmelerini) rica ederek İslam ve Türk kadınının mevki hukukiyesini, vaziyeti hazırasını, ve Türkiye'de terbiye-i inası, bilhassa son zamanlar atfedilmiş olan itinaları; taaddüdü zevcatın zan olunduğu gibi bir ömür mecburi olmayıp bilakis ale'l - ade bir ruhsattan ibaret olduğunu, ve bu müsaadenin pek ağır şeraiti adle tabi olması itibarıyla şarkta taaddüdü zevcatın hemen metruk olduğunu izah eyledim.

Kadın meselesi hakkındaki münakaşadan sonra kongre şu kararları ittihaz eylemiştir:

(Kongre, kadın meselesini yalnız cinsi bir mesele olmayıp, insani bir mesele olduğunu nazara dikkate alarak, faaliyeti beşeriyenin tazahür ettiği her sahada kadınında sar-ı mesai edilebileceğini tasdik eyler.) Ve bunun neticesi olarak:

(Evvelen – kavanini hazıra, kadına da hukuki amme ve hukuki hususiye sahasında aynı erkeğin haiz olduğu hukuku temin edecek surette tadil edilmelidir.

Saniyen- talim ve terbiye ve mesleki tedris programları, kadının içtimai hayattaki vazifelerini daha iyi bir surette tahakkuk ettirebilecek tarzda tertip ve tanzim olunmalıdır.

Salisen-kongre, kadının basireti içtimaiyye ve tevzive istihlak serveti sahalârında teşrin-i mesaisinin bilhassa müfit ve şayan-ı tesvik olduğunu takdir eder ve akvamın hayatı iktisadiyesinde, tevzi servete mütedair mesailin günden güne ehemmiyeti mahsusa kesp ettiğini nazarı itibara alarak: inas tedrisatında iktisadiyyat-ı ile sıkı surette alakadar olan (iktisat). Mühim bir mevki bahş edilmesini temenni ve her memleketin maarif adımlarını, kadını muhtelif mesaini içtimaiyyeye intisap edebilmesini temin edecek bir terbiye ile mücehhez olarak bitişirmeye davet eyler.

8. Beynelmîlel Harsi Münasebat

Bugün cihanda 280 darülfünun ve mektebi ali, bin darülfünun mesai ve darülistihdar, yirmi beş bin müderris yarım milyon talebe ve her memlekette vusta olarak yüz kadar ilmi cemiyet mevcut olduğu hesap edilmektedir. Bütün medeni alemde, senevi 180 bin eser neşr olmakta ve altmış devletin binden fazla umumi kitap hanelerinde nazarı ammeye arz edilmektedir. İşte bu muazzam cihaz fikrinin beşeriyete daha feyyazı semratbahş edebilmesi için, beynelmîlel harsi münasebatı tesis etmek, mesaiye-i fikriye için teşkilatı mahsusa vücuda getirmek zaruridir. Milletler arasında münasebatı harsiyeye tetkikat ve taharriyatı ilmiyeyi teshil ve teşvik, ıstılahatı milliyeyi ve mükayesatı tevhit edecek ve münakaşatı ilmiyeye ve neşriyata daha büyük vüs'at ve inkişaf vererek medeniyetin tekâmülüne hizmet edecektir.

Beynelmîlel harsi münasebat için, bilhassa darülfünunların pek mühim bir amil olduğunda şüphe yoktur. Çünkü darülfünun, haiz olduğu istiklal cihetiyle, adil bir devlet-i fikrîyedir. Ve memleket behemehâl onun tesiratı altındadır. Bir memleketin takip edeceği efkarın mahiyeti, darülfünundaki müderrislerin mahiyeti fikriyesinin aynıdır. Darülfünun milli şuuru kemale erdiren bir hars merkezidir. Bir milleti diğer milletten ayıran farikalar ve hususiyetler ancak o milletin harsında mündemiç olduğu için, darülfünun her yerde çok mühim ve kutsi bir vazife ifasıyla mükelleftir. Kongre beynelmîlel harsi münasebat hakkında şu mukarreratı ittihaz eylemiştir:

1-Kongre Brüksel² Beynelmîlel Darülfünununun tesisini alkışlar ve bütün milletler alim ve muharrirlerinin bu büyük tesise iştirak ederek tesanüd-ü beynelmîlel revabıtını takviye eylemelerini temenni eyler.

² Brüksel Beynelmîlel Darülfünunu, muhtelif milletlere mensup müderrisleri aynı sakf-ı irfan altında toplamış olan bir müessese-i aliyedir. Ekser devletler, darülfünun müderrislerini münavebeten burada icrayı-ı tedrisata memur etmektedir. Maamafih bu darülfünunda daimi kürsü işgal eden ecnebi müderrisleri de vardır. Bürüksel darülfünununda daimi bir kürsü ihdası için ilk defa tahsisat veren ecnebi devlet Bulgaristan'dır!

2-Kongre sanat, edebiyat ve fen sahasındaki büyük cereyanlarından haberdar olmak ve bu sayede beynelmilel bir hars vücuda getirmek maksadıyla bütün darülfünunlarda ve ali ve tali hars müesseselerinden tedrisat ve muhaderat icra etmek üzere ecnebi müderrislerini kendi müesseselerine davet eylemelerini temenni eyler. Kongre beynelmilel harsın milli fikir cereyanlarının ihlal değil fakat onları daha ahenktar bir hale ifrağ edeceğine kaildir.

3-İbtidai mekteplerden itibaren, gençlere adalet ve tesanüt-ü beynelmilel fikirlerini telkin eden bir terbiye verilmelidir.

4-Cemiyet-i akvamın münazaratı altında beynelmilel siyasi bir gazete veya mecmua neşredilmelidir. Bu gazete her milletin amal ve efkarına makes olacak ve her memleketin muaveneyni tahririyesinden bulunacaktır. Bu suretle gazete, beynelmilel siyasi ve iktisadi ihtilafatta muslih rolünü ifa edebilecektir.

5-Kongre Cemiyet-i Akvam'a merbut olmak ve mesai-i fikriyenin bilumum tezahüratına taalluk eden mesail-i tedkik etmek üzere cemiyet-i akvam merkezinde: Halen mevcut olan (mesai beynelmilel idaresi) gibi bir (mesai-i fikriyebeynelmilel idaresi) ve bir (terbiye-i beynelmilel idaresi) teşkil edilmesini talep eyler.

Kongre darülfünun şahadetnamelerinin muadat-ı hakkında muhtelif devletler arasında ihtilaflar akdedilmesini temenni eyler. Maamafih ecnebi darülfünunu şahadetnamelerinin bir mesleğin icrasına salahiyet verebilmesi meselesi, bu muadat meselesinin büsbütün haricindedir.

9. Harbin Tevlid veya Tezyid Ettiği Emraza Karşı Mücadele

Baba ve ana olmaktan meccaniet, kuule ve morfin, kokain, afyon gibi muhadderlere iptila, kumar ve fuhuş, bilhassa harpten sonra, hemen her memlekette öyle müthiş savletler göstermektedir ki; bu iraz-ı içtimaiyye karşısında, yalnız milli mücadelelerin hakiki bir semere bahşedemeyeceğine umumi bir kanaat hasıl olmuştur.

İstatistikler ispat ediyor ki, küül istihlaki, morfin iptilasını her tarafta günden güne tamim ediyor ve bu cihetle cinayetler, intiharlar, sarkıtlar ve umumi adalet fevkalade bir surette tevsi ediyor. Vakiendau'l-kuule karşı her yerde bazı tedabir ittihaz eylemiştir. Ez cümle kuul satış ve imalin meni, meyhanelerin tahdidi, yahut satış veya imalin devlet inhisarı haline vazı, sarhoşluğun cezalandırılması, perhiz cemiyetleri teşkili gibi tedabir bu cümledendir. Amerika cemahir müttehidesi, bu hususta daha ileri giderek, memleketinde müskirat imal ve istimalini memnuiyeti kanuniye altına almıştır.

Mamafih bu tedabir hiçbir yerde tam bir semere bahş etmiş değildir. Diğer taraftan, kumar iptilasının da önüne geçmek kabil olamamaktadır. İşte medeniyet için birer amil tahrip olan bu emraza karşı açılacak mücadelenin şekil ve mahiyeti kongrede münakaşa edilmiş ve şu kararlar ittihaz olunmuştur:

Kongre hilaf tabiiyyet-i if'ale, gayri içtimai temayülata ve teraddiye karşı mücadele ve ne'î ıslah etmek suretiyle nüfusun tezyidi kabil olacağını nazarı dikkate alarak:

1-Her memlekette emrazı içtimaiyeye karşı mücadele için teşkil etmiş olan heyetlerin faaliyetlerini tevhit ve yek diğere muavenet ve müzaheret etmelerini;

2- Ve salim bir terbiyeyi cismaniye ve fikriye ile nev'in ıslahı için beynelmillel tedabir ittihaz olunmasını temenni eyler.

Kongre, cismani, ruhani, fikri ve iktisadi-içtimai netayic ve haymesi itibariyle insanların nema tekamüllerine mani olarak ıstıraplarını fevkelhadde tevsi eden içtimai tesammümata karşı akvamın müsaraaatenmüdafa edilmesi icap edeceğini nazarı dikkate alarak:

1)Kongre, bu içtimai tesammümata ve bilhassa daul-küulun ve afyon, morfin, kokain ve tütün gibi muhaddirlerin mucip olduğu tesammümlere karşı mücadele için tatbik edilmekte olan esaslar hakkında tetkikat icrasıyla netaicin gelecek beynelmillel içtimaiyat kongresine arzını izası meyanından müntahap bir komisyona tevdi eylemiştir.

2)Kongre, her tarafta cemiyeti akvamın nazaratı altında olarak muzırr harslar ve sanatlar yerine, müfid harslar ve sanatlar ikame edilmesini ve her medeni millette, kavanin-i mahsusa ile, çocuğun rahm-i maderden itibaren himayesini temin edecek makul bir usul-u terbiyenin kabul olunmasını temenni eyler.

3)Kongre tıfilliyeti kurtarmanın beynelmillel bir vecibe olduğunu tasdik ederek bu maksatla teşkil etmiş olan müesseseleri mütesaniden izhar ve faaliyet etmeye davet eyler.

10. Müzakeratın Hitamı

Kongre 16 teşrini evvel Pazar günü son celsesini akdetmiştir. Heyet gelecek içtimaiyat mutemirinin (Prag) ta inikadını kabul³ ile Prag kongresinde münakaşa edilecek mesaili tespit eylemek ve muhtelif mesaili hakkında birer (tetebbu-derinlemesine inceleme) ihzar etmek üzere -izası meyanında Türk murahhası da bulunan -1(daimi encümen) intihap eylemiş ve atideki kararı ittihaz ederek müzakeratına nihayet vermiştir:

Tören beynelmillel içtimaiyat kongresine iştirak eden aza, az müddet zarfında azami mesai sarf edilerek istihsal edilen neticeden dolayı memnuniyetlerini izhar, ve muhtelif mesail hakkında ittihaz olunan kararların ve serd edilen temennilerin mümkün mertebe yakın bir zamanda tatbikat sahasında telcisine(oturtulmasına) intizar eyler.

Kongre bütün cihan için feyyaz semereler bahşeden içtimailerin tertip ve idaresi emrindeki himematından dolayı tören içtimaiyatı encümen ilmiyesine şükranlarını arz ve

³ Kongrenin hitamından üç ay sonra, Prag komitesi, ancak üçüncü içtimaiyat kongresinin Prag'da inikadını iltimas eylemesi üzerine, daimi encümen ikinci kongrenin (Viyana)da inikadına karar vermiş ve keyfiyeti ilan eylemiştir.

ittihaz olunan mukarreratın milli ve beynelmilel matbuat vasıtasıyla neşredilmesini temenni eyler.

11. İntibalarım

11. 1. Mu'temirlere İştirak

Bilhassa harpten sonra iktisadi, içtimai ve siyasi hayatta layen kat-i ve vuku bulmakta olan inkılaplara ve fikri cereyanlara bigâne kalmak, bizim için telafisi na-kabil zararları muciptir. Beynelmilel mahiyeti haiz her içtima-iştirak etmekte büyük bir tehalık göstermeliyiz. Harpten sonra, muhtelif memleketlerde muhtelif maksatlarla inikat eden müteaddit kongrelere Türklerin davet bile edilememiş olması, bizce cidden mucip endişe olmalıdır.

Beynelmilel içtimalara, her millet en güzide simalarını izam edildiği için, bu zevat ile temasın edeceği menafi, memleket için katiyen ihmal olunamayacak bir mahiyeti haizdir. Avrupa da bulunan mümessillerimiz ve memurini hariciyemiz bu gibi içtima'atdan vakit ve zamanıyla memleketi haberdar etmeli ve davet edilmemiz esbabını istikmale çalışmalıdır.

Millet ve hükümette hayati olan bu meselelerde hassasına düşen fedakârlığı ifa etmekte bir dakika tereddüt etmemelidir.

11.2. Cemiyeti Akvama Duhul

Dehaet-i siyasiye, nasıl bir meslek takip ederlerse etsinler, bu harbin bari mesai altında ezilen halk, artık devamlı bir sulhe teşnedir. İttifak yerine umumi vifak, muvazene ve rekabet yerine iştirak-i mesai, bugün değilse yarın, fakat mutlaka, siyaset cihanın mihveri olacak ve (cemiyeti akvam), hakikaten, beşeriyeti refah ve ikbale doğru sevk eden bir cihaz-ı müsalemet olacaktır. Bunun için cemiyeti akvama dahil olmak sulhperver her kavmin mefkuresi olmak la-büddedir. Husussan (cemiyeti akvam) bugün bile, beynelmilel hayatta pek mühim bir amil olmaktadır. Beynelmilel mahiyeti haiz hiçbir mesele yoktur ki, onda cemiyeti akvamın bir alakası. Merbutiyeti, nüfuz ve müessiriyeti mevcut veya mahpus olmasın!

İşte bu kadar âm ve şamil bir vazife ifa eden cemiyet, bizi pek çok alakadar eden bir cihaz gibi telakki edilmeli ve cemiyete duhul, memleket için kutsi bir emel olmalıdır. Vaki'en memleketimizde de cemiyeti akvam fikrinin aleyhtarları nadir değildir. Bazı hadiselerde zahiren bunlara hak vermektedir. Evet, münasebatı beynelmilelde siyaseti tahakküm, henüz vücudunu kuvvetle ihsas ediyor. Fakat bu siyaseti icap eden sebepler ne olursa olsun, devamlı bir hayata malik olamaz. Cemiyeti akvam, ilmin mevlididir. Binaen aleyh ilim ona dayelik de edecek ve bu cihaz tedricen tekâmül ederek sulh ve müsalemet fikri âlemşümül bir siyaset olacaktır. Memleketimizi cemiyeti akvama kabul ettirebilmek için, şimdiden cihan efkâr-ı umumiyesini ihzar etmek lazımdır. Bunun için

memleketimizde de mütarekeyi müteakip bütün medeni memleketlerde teşkil etmiş ve aralarında beynelmîlel bir ittihat vücuda getirmiş olan emsali gibi, cemiyeti akvama müzahir bir cemiyet teşkil edilmelidir.

Cemiyeti akvama müzahir cemiyetler, cemiyeti akvamin lüzumunu milletin her ferdine anlatmak ve cemiyete daha büyük bir nüfus ve kudret temin eylemek gayelerini istihdaf eyler. Bizde teşkil edilecek cemiyetin fazla olarak, Avrupa da aleyhimizde işa'a edilen akval ve efalide müdellelen ret ve cerh ederek efkârı umumiyyede bir cereyan husulünü temine çalışmak gibi, ulvi bir gayesi de olmalı ve kendisini beynelmîlel ittihadı kabul ettirerek müzaheret cemiyetleri konferanslarında temsil olunabilmelidir ⁴.

11.3. Cehde ve İftiralara Karşı Cidal

Cihan, bütün manasıyla yeni bir karnın eşiğindedir. Bu yeni karna, yeni bir fikir ve ruh ile girebilmek için, vatanın hassaten münevver sınıfına, âlimlerine ve ricaline müşkül vazifeler ve ağır mesuliyetler isabet ediyor.

İki büyük cidale, bi-payan bir azmi ve mütesanitle atılmak mecburiyetindeyiz: dâhilde cehle karşı, hariçte husumet ve iftiralara karşı!

İlk mücahedemiz, memleketimizde fikri saltanatını tesise çalışmaktır. Bugün, hiçbir millet saltanatı fikriyeyi inhisar altına alınamaz. Medeni alem gittikçe genişliyor.(fikri sultanlık iddiası, cihangirlik arzusu kadar marurattadır!) Sevgili vatanımızda ilim ve ahlakın bihakken hükümrân olduğu gün, atıye daha emin bir nazarla bakabiliriz.(Napolyon), (Saint Helen) de bulunduğu zaman: (bazen bir tek gün, bir milletin istikbalini ve tarihini yapar.) diyordu. Bu fikir, tarihe hakikatlerle müeyyiddir. Fakat aynı zamanda tarih, işte bugünü, bu itila gününü hazırlamak için münevver neslin yorulmak bilmeyen mesaisine ihtiyaç gösteriyor. Fikrimce, aristokrasinin makbul olan yalnız bir şekli vardır: ilim ve fazilet aristokrasisi demokraside hukuki terakki halka doğru inmek değil, halkı havasın seviyesine yükseltmeye çalışmaktır. Hakkın kuvvete takdim etmesini binaen medeniyeti topların değil fikirlerin müdafaa etmesini istiyorsak, çalışalım ki memlekette ilim şah ve ahlak şahensah olsun!

İkinci cidal; husumet ve iftiralara karşı mücadeledir. Düşmanlarımız hariçte aleyhimize büyük bir faaliyetle çalışıyorlar. Gazeteleriyle, kitaplarıyla adamlarıyla

⁴ Bu satırlar kisve-i tabi-e yürütmezden iyice zaman evvel yazılmıştı. Bu intibalarımı kongreden ayırt etmede bil-ihya Hariciye ve Maarif Nazaratı Celilelerine arz etmiş ve darülfünunun bilhassa bu meseleye nazarı dikkatini celp eylemiştim. Aynı zamanda bu fikir Bern Sefiri Cevat Bey efendi tarafından babı aliye ye arz edilmiş olduğundan, münevverlerimiz arasında feyyaz bir cereyan uyandırmış, ve İstanbul'da cemiyeti akvama müzahir bir cemiyet teşkil edilmiştir. Cemiyet, ahiren, beynelmîlel müzaheret cemiyetleri Prag konferansında süferayı saltanatı seniyyeden itham ve darülfünun Hukuk-u Düvel müderrisi Muhammet Cemil ve Muharrir Ahmet İhsan bey efendiler tarafından kemali muvaffakiyetle temsil edilmiş ve beynelmîlel ittihadı kabul olunmuştur.

aleyhimizde mütemadiyen propaganda yapıyorlar. Bizde onlara karşı aynı silahı kullanmalıyız. Propaganda, siyaset hususunda adeta bir mürebbiyedir. Bir maksadı siyasiyi hakikate inkılap ettirmeden evvel bunu lüzumu ve hakk-ı maneviyesi hususunda bütün cihani ikna etmek lazımdır. Lord (Northcliffe) pek haklı olarak diyor ki: (bir İngiliz racul siyasisinin nutku İngiltere için yirmi bin lira düşman memlekette tabi olunursa elli bin lira ve buna hiç cevap verilmezse yüz bin lira değerindedir!)

(Emile Faki)'nin bir sözü var: (karileri(okurları) olmak şartıyla gazetecileri, Samileri bulunmak şartıyla hatipleri pek severim.) diyor. Fakat ne çare ki, her gazetenin bir silsile-i karyeni, ve hatibin bir zümre-i Samiini var bu cihetle dahilde ve hariçte düşmanlarımızın isnat ve iftiralarını müdellelen ret etmeyi, bütün mütefekkirler en kutsi bir vazife ad etmelidir.

Bizans imparatorluğunu zapt ettiğimiz, Rodos'u Kudüs şövalyelerinden aldığımız ve şanlı ordumuz viyana kapılarına çadır kurdukları, süvarilerimiz (karniyol) derindelerine gelip te geçit bulamayınca urganlarla atlarını kapılar üzerinden aşırıdıkları zaman Avrupa Türklere (geri millet) diyemiyordu; bu zehap, sonra düşmanlarımızın faaliyeti yüzünden doğdu ve büyüdü. Şimdi aynı mesaiyi bizim izhar etmeğimizin lazımdır. Ve faaliyetimizle öyle şiddetli bir cidal açmalı bize ki, sulhtan sonrada seyrini kaybetmesin!

11.4. Ekalliyetler Meselesi Hakkında Neşriyat

Avrupa efkârı umumiyesi, lehimize tahvil etmek için yapılacak neşriyatın başında ekalliyetler meselesini zikretmek mümkündür. Ekalliyetler meselesi- evvelce işaret ettiğim gibi- hasımlarımızın elinde umuru dâhiliyemize daimi bir nüfus ve müdahale vesilesi ve itibar ile bizim için bir hayat meselesidir. Vatanımız hakkında pürü redde edilen amali harisane-i, esaslı bir surette ret edebilmek için, ekalliyetler meselesi hakkında bütün cihana vasi bir surette izahat vermek mecburiyetindeyiz.

Ekalliyetler mine-l kadim memleketimizde temin edilmiş olan hukuk, yalnız Osmanlı tarihinin değil tarihi umumiyenin en şerefli sahifelerini işgale layıktır. Fatih hazretleri Bizans'ı istila ettiği zaman, ahaliyi mağlubeye karşı gösterdiği müvetkerane ve mesaide pürverena hareketin bütün Tarih Nevisler Sena hanidir. Sultan Mehmet Sâni, Bizans enkazı üzerinde tesis ettiği tahta calis olduğu gün rahip (ganadiyos) sıfatı ruhaniyesinin alameti mahsusası olan asayı teslim ederek, onu Ortodoks milletini riyaseti ruhaniyesine tayin eylemiş ve aynı zamanda gadiusa Rumların umuru mezhebiye ve medeniyelerine ait davaları fasıl ve ruiyet etmek selahiyetinibaş eylemiştir. Fatih'in ibtidaen rumlara ve müteakiben Ermenilere bahş ve temin eylediği imtiyazat ve hukuk selatini salefe taraflarından cemaati saireye de teşmil edilmiş ve Gülhane hattı hümayunu 1272 ıslahatı fermanı ve nihayet Osmanlı kanuni esasiye si ve hukukun mahfuziyet ve muhteremiyetini teyit eylemiştir.

Görülüyor ki Türkler ekalliyetlere, bundan beş asır evvel hukuk temin etmişler. Ve hukuk zaman temini itibariyle bilhassa şayanı dikkatti: biliyoruz ki, İstanbul'un fethi, Endülüs devlet İslamiyesini inkırazı avanına müsadiftir. Şarkta bir devleti İslamiye, Hristiyan bir devletine nihayet verirken; garpte de bir devleti İslamiyenin hayatı nihayet buluyordu. Fakat ne büyük tezat-ı hissiyat ile! İstanbul'un fatihi, mileli mağlubeye, hem mezhepleri rum imparatorlarından ziyade müsaadet bahşederken, ötede ispanya, Hristiyanlığı kabul etmeyen Müslümanları, hatta Musevilerden birçoğunu diri diri ateşte yakmak suretiyle edyanı rakibe-i mecbur firar eyliyordu.

(Abemeyşon) (şarkta dini seyahat) name eserinde diyor ki: akvamı Hristiyan-iyeye için ne derece tesife şayandır ki, mevalatın esas kavmi olan (hürriyeti mezhebiyyeye riayet) kendilerine Müslümanlar tarafından talim telkin edilmiştir.

Rahip (tevrinaz) diyor ki: Katoliklik ve onun ruiseyi ruhaniye si ve misyonerler İstanbul'da olduğu kadar hiçbir yerde mazhar serbesti ve himayet olmamışlardır. İşte bu cihetler her vesile ile Avrupa efkarı umumiyesine arz ve teşrih edilmeli ve başka memleketlerde ekalliyetler için kabul olunan şeraitin haricinde Türklere muamele icrası muhik olamayacağı izah olunmalıdır.

Ez cümle düveli itlaf iyenin Romanya, Yugoslavya, Lehistan gibi bazı müttetikleriyle akd eylediği muahedelerde, o devletlerin topraklarında yaşayacak ekalliyetlerin himayesi için vaz ettikleri şerait, ekalliyetlerin hukuki meşruhasını baliğen mabaliğ tatmine kafi, ve aynı şeraitin bizce kabulü tabi iken, Sevr hüküm namesinde, ekalliyetlerin hukukuna taalluk eden şartlar, kısmen olsun, devlet teşkilatı idariye ve hukukiyesiyle kabili telif değildir.

Bu şerait dairesinde memleketimizin muhtelif unsurları arasında esaslı revabiti fikriye harsiye tesis etmek, hatta şimdiki hâddi asgari rabitaları bile muhafaza edebilmek kabul olamaz. Bize tahmil edilmek istenilen şartlar, devlet içinde bir çok devletler tesisini istihdaf eder ki, (devlet) tabirinin asrımızda ma kabul ve muteber olan ve medlul hukukiye si ile ne derecelere kadar tearuz ettiği izah iden müstağnidir. Eski fermanlar ve hattı hümayunlar ile mevzu imtiyazat ve muafiyatın da alel hal ibkalarına, asrımızın siyasi ve hukuki umdeleri müsait değildir. Binaen aleyh diğer memleketlerde ki ekalliyetlere temin edilen hukuk, Türkiye'de yaşayacak ekalliyetler içinde kafi görülerek, eski imtiyaz ve muafiyatların devlet teşkilatıyla kabul telif olanlarını bu yeni çerçeveye yerleştirmekle iktifa etmelidir.

Memleketimizde ki ekalliyetleri minel kadim nail oldukları imtiyazatın bir kısmı, gerek esası, gerek netaici itibariyle tabien Osmaniyeyi birbirinden tamamıyla ayırıyor. Bu imtiyazları iki noktadan tetkik etmek mümkündür: bir kısmı sarf mezhebidir. Bunlar hürriyet ve cedaniyeye taallük etmek itibariyle aynen muhafazası tabiidir. Diğer kısmı hukuku ammeye ve bir nevi muhtariyeti adliyyeye taalluk eder. Bu imtiyazları hakimiyet esasları ve kanuni esasiyenin ilan ettiği müsavat kaidesi ile telif etmek mümkün değildir.

Ekalliyetler meselesinde hayatı düvelde asla nazari görülmemiş şekillerin bizim ülkemizde, tespit edilmek istenmesi, bu devrin en büyük umdesini teşkil eden milliyet prensibi ile nasıl kabul telifedir? Eğer Hristiyan ekalliyetlere, Türk ekseriyeti içinde kendi mukadderatı siyasiyelerini de kendileri idare etmek gibi bir uzviyeti siyasiye mahiyeti verilmesi mecaz görülürse şarkta sulh bir hayal olur. Mesela fener patrikhanesi, bir şahsiyeti siyasiye, ihraz eder onun mümessilin siyasiyesi olur ve şark ve vusta Avrupa devletleri dâhilinde ekseriyetin arazisi içinde herhangi bir milli akliyyet için hiç kimsenin hayalinden bile geçiremeyeceği (serbest yurt)lar bizim topraklarımızda ihdas edilmek istenirse, şark sulhuna ebediyen veda etmek iktiza eder.

İşte ekalliyetler meselesini, hem onların hukuki meşruasına, hem devletin mevcudiyeti siyasiye ve hukukiye sine muvafık bir surette hal etmek için kabule şayan olan esasları şimdiden Avrupa efkârı umumiyesine arz etmek, mütteliklerimize, ricali ilmiye ve siyasiyemize tertip eden bir vazifeyi vataniyedir⁵.

⁵ Avrupa'nın ve bilhassa cemiyeti akvamın nazarı dikkatini celp etmek üzere ekalliyetler hakkında bir eser vücuda getirilmesi, müzaheret cemiyeti tarafından sefir kebir reşit ve süfera saltanatı seniyyeden itham ve darülfünun hukuk düveli müderrisleri Nusret bey efendilere muharreri acizden mürekkep bir heyete havale edilmiş ve Fransızca olarak tahrir ve ikmal edilen bu eserin Mesudeleri matbaaya verilmiştir.